

Πηνελόπη Αγαλλοπούλου*

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ
ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1991-2001**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην πρώτη ενότητα του άρθρου γίνεται ιστορική αναδρομή στο θεσμό του πολιτικού γάμου στην Ελλάδα, συγκριτική επισκόπηση των ισχυόντων σε άλλες χώρες, παρουσίαση των κύριων χαρακτηριστικών του διαζευκτικού συστήματος που ισχύει στην Ελλάδα από το 1982 και τέλος διατυπώνονται κριτικές παρατηρήσεις. Στη δεύτερη ενότητα του άρθρου γίνεται κριτική παρουσίαση στατιστικών δεδομένων. Καταλήγουμε πως η πλειονότητα των Ελλήνων δεν επιλέγει τον πολιτικό γάμο, γιατί προσηλωμένοι οι Έλληνες στις παραδόσεις προτιμούν την τέλεση θρησκευτικού γάμου. Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 υπήρξε μία συνεχής αύξηση του ποσοστού των τελεσθέντων πολιτικών γάμων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το έτος 1982 καθιερώθηκε στην Ελλάδα το διαζευκτικό σύστημα για την τέλεση γάμου, δηλαδή η επιλογή θρησκευτικού ή πολιτικού γάμου, που είναι και οι δύο ισότιμοι και ίσου κύρους. Το σύστημα αυτό στόχο είχε να προσαρμοσθεί το Οικογενειακό μας Δίκαιο στις συνταγματικές επιταγές της θρησκευτικής ελευθερίας, της ισονομίας των πολιτών, καθώς και της υποχρέωσης της πολιτείας για προστασία του γάμου και της οικογένειας.

* Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

** Το άρθρο αυτό στηρίζεται σε μελέτη που εγκρίθηκε από το Κέντρο Ερευνών του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Για την εκπόνηση της μελέτης αυτής πολύτιμη υπήρξε η συμβολή της Αικατερίνης Τσουρούτη, Διπλωματούχου Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και ήδη Σπουδάστριας της Εθνικής Σχολής Δικαστών και του Ιωάννη Κατσανάκη, φοιτητή στο Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Στους πιο πάνω αναφερόμενους επιθυμώ να εκφράσω θερμές ευχαριστίες.

Στο πρώτο μέρος του άρθρου γίνεται ιστορική αναδρομή στο θεσμό του πολιτικού γάμου στην Ελλάδα, συγκριτική επισκόπηση των ισχυόντων σε άλλες χώρες, σύντομη παρουσίαση των κύριων χαρακτηριστικών του διαζευκτικού συστήματος, που ισχύει στην Ελλάδα από το 1982, και τέλος εκτίθενται κριτικές παρατηρήσεις.

Στο δεύτερο μέρος του άρθρου επιχειρείται μία κριτική παρουσίαση στατιστικών δεδομένων σχετικά με το θεσμό του πολιτικού γάμου στην Ελλάδα.

Εκτός από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων που παρασχέθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας, έχει γίνει και σχετική επεξεργασία απαντηθέντων ερωτηματολογίων που είχαν αποσταλεί σχεδόν σε όλους τους Δήμους της χώρας, καθώς επίσης και σε ορισμένες Κοινότητες.

Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε αναφέρονται στη δεκαετία 1991-2001 και στηρίζονται κυρίως στα δεδομένα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας. Τούτο, γιατί από τα αποσταλμένα ερωτηματολόγια απαντήθηκε ένα ποσοστό της τάξης του 25%, το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικό, καθώς λείπουν στοιχεία από αρκετές μεγάλες ελληνικές πόλεις. Παρά ταύτα, από τις απαντήσεις στα αποσταλμένα ερωτηματολόγια μπορεί κανείς να σχηματίσει άποψη για συγκεκριμένες περιοχές, όπως, π.χ., ακριτικές ή τουριστικές.

Ι. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Ιστορική αναδρομή

Η ιερολογία του γάμου ως υποχρεωτικός συστατικός τύπος του γάμου, που καθιερώθηκε το 893 μ.Χ. με τη Νεαρά 89 του Λέοντος ΣΤ του Σοφού,¹ ίσχυσε στην Ελλάδα ως αποκλειστική μορφή τέλεσης γάμου μέχρι τις 18 Ιουλίου 1982, όταν τέθηκε σε ισχύ ο νόμος 1250/1982 «για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου».²

Κατά τις συζητήσεις για το Σχέδιο του Αστικού Κώδικα και συγκεκριμένα του τμήματος που αναφέρεται στο Οικογενειακό Δίκαιο υπήρξε έντονος ο προβληματισμός όχι μόνο της Συντακτικής, αλλά και της Ανα-

1. Βλ. σχετ., Γ. Σταθάς, 1982, *Θρησκευτικός και πολιτικός γάμος*, Αθήνα, έκδ. Άφοι Π. Σάκκουλα· Ι. Δεληγιάννης, 1986, *Οικογενειακό Δίκαιο*, τόμος Ι, Θεσσαλονίκη, έκδ. Σάκκουλα, σ. 134· Ι. Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, 1989, *Κατευθυντήριες αρχές του σύγχρονου γάμου* (Συγκριτική επισκόπηση), Αθήνα, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 43.

2. Βλ. άρθρ. 8, παρ.1, ν.1250/1982 σε συνδυασμό με άρθρ. 9, παρ.1 του π.δ. 391/1982.

θεωρητικής Επιτροπής, στην οποία είχε πάρει μέρος και ο τότε Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, σχετικά με την καθιέρωση του θρησκευτικού γάμου ως υποχρεωτικού.³

Ειδικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τις συζητήσεις της Αναθεωρητικής Επιτροπής το 1930 τα θέματα που την απασχόλησαν ήταν αν η ιερολογία πρέπει να καθιερωθεί ως συστατικό στοιχείο του γάμου, αν επιβάλλεται να αναγνωρισθεί ο πολιτικός γάμος και αν είναι αναγκαίο να συντάσσεται η ληξιαρχική πράξη ταυτόχρονα με το γάμο.

Χαρακτηριστικά αξίζει να αναφερθούν τα άρθρα 22-24 και 26 του Σχεδίου του Οικογενειακού Δικαίου, τα οποία ορίζουν τα εξής: Το άρθρο 22 προβλέπει ότι αν και οι δύο μελλόνυμφοι ανήκουν στην Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία ή αν ανήκουν σε άλλο δόγμα ή θρήσκευμα που προεβεί το γάμο ως μυστήριο, ο γάμος τελείται με ιερολογία και παράλληλη σύνταξη ληξιαρχικής πράξης. Στα άρθρα 23, 24 και 26 προβλέπεται για κάθε άλλη περίπτωση⁴ τέλεση πολιτικού γάμου, με δήλωση ενώπιον ληξιαρχου.

Το σύστημα όμως αυτό του Σχεδίου του Οικογενειακού Δικαίου δεν ακολουθήθηκε από τον Καθηγητή Γ. Μπαλή κατά την οριστική διατύπωση του Αστικού Κώδικα το 1939 και έτσι θεσπίστηκε ο θρησκευτικός γάμος ως αποκλειστικός τρόπος τέλεσης του γάμου.⁵ Η συντασσόμενη δε, ακόμη και σήμερα, ληξιαρχική πράξη δεν έχει συστατικό, αλλά καθαρά αποδεικτικό χαρακτήρα.⁶

3. Βλ. σχετ. Υπουργείο Δικαιοσύνης, 1933, *Σχέδιο Αστικού Κώδικα*, Ι. Οικογενειακό Δίκαιο, Αθήνα (Εθνικό Τυπογραφείο), σσ. 10 επ., 55 επ., 417 επ. Ιδιαίτερα βλ. υπέρ του πολιτικού γάμου αγορευείς Α. Παπαναστασίου, Α. Σβώλου και Κ. Τριανταφυλλόπουλου, κατά τη συνεδρίαση της Αναθεωρητικής Επιτροπής της 20.12.1930, ό.π., σσ. 421 επ., 424 επ., 429 επ.

4. Στην έννοια «κάθε άλλης περίπτωσης» περιλαμβάνονται μελλόνυμφοι που καθέναν ανήκει σε διαφορετικό δόγμα ή θρήσκευμα (άρθρ. 23), μελλόνυμφοι που δηλώνουν ότι δεν ανήκουν σε αναγνωρισμένο θρήσκευμα ή δόγμα ή ότι δεν προεβούν το γάμο ως μυστήριο (άρθρ. 24), καθώς και μελλόνυμφοι στους οποίους η Εκκλησία αρνείται την ιερολογία (άρθρ. 26).

5. Στο Υπόμνημα του Καθηγητή Γ. Μπαλή που υποβλήθηκε στις 17.12.1939 προς τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Δικαιοσύνης μαζί με το τελικό σχέδιο του Αστικού Κώδικα αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Ο γάμος διατηρεί ως μέχρι σήμερα πληρη τον θρησκευτικόν του τύπον... Εφ' όσον δια τον γάμον λόγω της εξαιρετικής σοβαρότητας της πράξεως αναγνωρίζεται η ανάγκη πανηγυρικού τύπου, ουδείς λόγος συντρέχει ν' αντικαταστήσμεν την απ' αιώνον καθιερωμένην θρησκευτικήν τελετήν δια της γραφειοκρατικής εμφανίσεως των νυμφευομένων... Ο γάμος πρέπει να διατηρήσει τον θρησκευτικόν του τύπον, ακόμη και αν τελήται εν τη αλλοδαπή». Βλ. Εκδόσεων Αντ. Σάκουλα, 1996, *Τα πενήντα χρόνια του Αστικού Κώδικα*, σ. 6.

6. Βλ. σχετ. άρθρ. 1367, παρ. 2 και 3, εδ. 2 ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρ. 7, π.δ. 391/1982.

Με το ν. 1250/1982 τροποποιήθηκε ο Αστικός Κώδικας και καθιερώθηκαν δύο τύποι γάμου, ο θρησκευτικός και ο πολιτικός, οι οποίοι είναι ισότιμοι και ίσου κύρους. Ισχύει δηλαδή στην Ελλάδα το διαζευκτικό σύστημα της επιλογής μεταξύ θρησκευτικού και πολιτικού γάμου. Χαρακτηριστικά πρέπει να λεχθεί πως μέχρι την έναρξη ισχύος του ν. 1250/1982, δηλαδή στις 18 Ιουλίου 1982, η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα στην Ευρώπη και από τις ελάχιστες στον κόσμο που είχε καθιερώσει το θρησκευτικό γάμο ως αποκλειστικό τύπο γάμου.⁷

Ήταν εξάλλου αναμφίβολο ότι η αποκλειστικότητα του θρησκευτικού γάμου ήταν αντίθετη όχι μόνο στη συνταγματική αρχή της ισότητας⁸ και στη συνταγματική επιταγή για προστασία του γάμου και της οικογένειας,⁹ αλλά και στη συνταγματικά κατοχυρωμένη θρησκευτική ελευθερία.¹⁰ Τούτο, γιατί προσβάλλεται η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, όταν κάποιος εξαναγκάζεται να υποβληθεί σε μία θρησκευτική τελετή αντίθετη στις πεποιθήσεις του.¹¹

Με δεδομένα τα οξύτατα προβλήματα που είχαν ανακύψει από την τέλεση πολιτικών γάμων από Έλληνες του εξωτερικού, που, αν και ήταν έγκυροι για το δίκαιο της χώρας τέλεσής τους, ήταν ανυπόστατοι για την Ελλάδα, η δυνατότητα που παρασχέθηκε με το ν. 1250/1982 της τέλεσης πολιτικού γάμου έδωσε λύσεις στα αδιέξοδα που είχε δημιουργήσει η αποκλειστικότητα του θρησκευτικού γάμου.

2. Συγκριτικό Δίκαιο

Σχετικά με τον τρόπο σύναψης του γάμου υπάρχουν οι εξής τρεις κατηγορίες χωρών: χώρες στις οποίες ο πολιτικός γάμος είναι υποχρεωτικός, χώρες στις οποίες είναι υποχρεωτικός ο θρησκευτικός γάμος και χώρες

7. Βλ. σχετ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου εις Γ. Σταθάς, ό.π., σ. 227 επ.

8. Βλ. άρθρ. 4, παρ. 1 του Συντάγματος.

9. Βλ. άρθρ. 21, παρ. 1 του Συντάγματος.

10. Βλ. άρθρ. 13 του Συντάγματος.

11. Βλ. σχετ., Αιτιολογική Έκθεση ν. 1250/1982, ό.π., Α. Γαζής, 1976, *Η επίδρασις του Συντάγματος επί του Αστικού Δικαίου* στον τόμο «Η επίδρασις του Συντάγματος του 1975 επί του Ιδιωτικού και επί του Δημοσίου Δικαίου», Αθήνα, Δημοσιεύματα του Ελληνικού Ινστιτούτου Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου, αρ. 9, σ. 22· Γ. Κουμάντος, *Οικογενειακό Δίκαιο*, 1988, τόμος Ι, Αθήνα, έκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα, σσ. 4 επ., 59· Δεληγιάννης, ό.π., σ. 137· Μ. Σταθόπουλος στον Α.Κ. Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, 1991, τόμος VII, Αθήνα, έκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα, άρθρ. 1367, αρ. 4.

στις οποίες ισχύει το διαζευκτικό σύστημα, δηλαδή ο θρησκευτικός και ο πολιτικός γάμος είναι ίσου κύρους.

Ειδικότερα, χώρες στις οποίες είναι υποχρεωτικός ο πολιτικός γάμος είναι η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ελβετία, οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τα περισσότερα κράτη της Λατινικής Αμερικής.¹² Χαρακτηριστικά αξίζει να αναφερθεί ότι η πρώτη χώρα που εισήγαγε τον πολιτικό γάμο ήταν η Ολλανδία το 1580.¹³ Στη Γαλλία, που ο πολιτικός γάμος επιβλήθηκε με τη Γαλλική Επανάσταση το 1792, είχαν προβλεφθεί και ποινές για όποιον είχε συνάψει θρησκευτικό γάμο πριν από τον πολιτικό.¹⁴

Αποκλειστικά θρησκευτικός γάμος ισχύει στο Ισραήλ.¹⁵

Διαζευκτικό σύστημα, δηλαδή εκείνο που παρέχει δυνατότητα επιλογής μεταξύ πολιτικού και θρησκευτικού γάμου, εκτός από την Ελλάδα ισχύει στην Αγγλία, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Φιλανδία, Ισλανδία, καθώς και στις ΗΠΑ.¹⁶

3. Κύρια χαρακτηριστικά του ισχύοντος στην Ελλάδα διαζευκτικού συστήματος

Τα κύρια χαρακτηριστικά του ισχύοντος στην Ελλάδα διαζευκτικού συστήματος είναι τα εξής:

1. Το άρθρο 1367 παρ. 1 Α.Κ. ορίζει ότι «ο γάμος τελείται είτε με τη σύγχρονη δήλωση των μελλονύμφων ότι συμφωνούν σε αυτό (πολιτικός γάμος) είτε με ιερολογία από ιερέα της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ή από λειτουργό άλλου δόγματος ή θρησκευματος γνωστού στην Ελλάδα».

Με την παραπάνω διάταξη θεσπίζεται ο πολιτικός γάμος, ενώ παράλληλα παρέχεται η δυνατότητα στους χριστιανούς ορθόδοξους να τελήσουν, αντί για πολιτικό, θρησκευτικό γάμο. Κατ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται απόλυτα η θρησκευτική ελευθερία, αφού όσοι το επιθυμούν

12. Βλ. D. Coester-Waltjen/M.Coester, 1997, «Formation of Marriage» εις *International Encyclopedia of Comparative Law*, vol. IV: Persons and Family, chapter 3, section 96, Tübingen, έκδ. Mohr Siebeck. Βλ. επίσης εις Internet site: <http://usmarriage laws.com/search/europe/>

13. Βλ. Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, ό.π., σ. 42 επ.

14. Βλ. υποσημ. 13.

15. Βλ. υποσημ. 12.

16. Βλ. υποσημ. 12.

μπορούν να επιλέξουν τον τύπο της ιερολογίας για να περιβάλουν τη δήλωσή τους για γάμο.¹⁷

Σχετικά με τη δήλωση των μελλονύμφων, αν μεν πρόκειται για πολιτικό γάμο σύμφωνα με το άρθρο 1367 παρ. 2 Α.Κ., γίνεται δημόσια κατά πανηγυρικό τρόπο ενώπιον δύο μαρτύρων, προς το δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας του τόπου όπου τελείται ο γάμος ή προς το νόμιμο αναπληρωτή του, που είναι υποχρεωμένος να συντάξει αμέσως σχετική πράξη.¹⁸

Προκειμένου για θρησκευτικό γάμο οι δηλώσεις βούλησης των μελλονύμφων γίνονται ενώπιον του θρησκευτικού λειτουργού. Ο συστατικός τύπος στο θρησκευτικό γάμο συνίσταται, σύμφωνα με το άρθρο 1367 παρ. 1 Α.Κ., στην ιερολογία από ιερέα της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ή από λειτουργό άλλου δόγματος ή θρησκείματος γνωστού στην Ελλάδα.¹⁹ Ο θρησκευτικός λειτουργός, για την εξασφάλιση της απόδειξης ότι τέλεστη ο γάμος, είναι υποχρεωμένος, σύμφωνα με το άρθρο 1367 παρ. 3 εδ. 2 Α.Κ., να συντάξει σχετική πράξη μετά την τέλεσή του.

Οι διατάξεις των άρθρων 1368 και 1369 Α.Κ. αναφέρονται στην έκδοση άδειας γάμου και στη γνωστοποίηση της τέλεσης μελλοντικού γάμου. Για τη ρύθμιση όμως των λεπτομερειών σχετικά με την τέλεση των πολιτικών γάμων, τη χορήγηση της άδειας γάμου και το περιεχόμενο της βεβαιωτικής πράξης για την τέλεση πολιτικού ή θρησκευτικού γάμου εκδόθηκε το π.δ. 391/1982, που άρχισε να ισχύει από 18 Ιουλίου 1982.

17. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 1250/1982, ό.π.

18. Αν ο πολιτικός γάμος έγινε ενώπιον αναρμόδιου κατά τόπον δημάρχου ή προέδρου κοινότητας υπάρχει διχογνωμία αν είναι υποστατός ή ανυπόστατος. Βλ. σχετ. Γ. Κουμάντος, 1989, *Γνωμ. εις ΕλλΔνη*, σ. 1298 επ.· Ι. Καρακατσάνης, «Πολιτικός γάμος με δήλωση της συμφωνίας των μελλονύμφων ενώπιον αναρμόδιου κατά τόπον δημάρχου ή προέδρου κοινότητας» εις *Αρμ.* 1990, σ. 809 επ. Από τη νομολογία βλ. υπέρ του υποστατού γάμου ΠΠρΑθ. 6349/1988, *ΕλλΔνη* 1989, σ. 1383· ΑΠ 547/1990, *EEN* 1991, σ. 117. Υπέρ του ανυπόστατου γάμου βλ. ΕφΑθ 696/1989, *ΑρχΝ* 1989, σ. 128.

19. Το άρθρο 1371 Α.Κ. ρυθμίζει τον τρόπο τέλεσης μικτών γάμων (δηλαδή μεταξύ ετεροδόξων και ετεροθρήσκων), όπου, αν μεν για την τέλεσή τους επιλέγεται ο πολιτικός γάμος, δεν υπάρχει πρόβλημα. Αν όμως επιλέγεται ο θρησκευτικός, τότε η ιεροτελεστία γίνεται όπως απαιτεί το δόγμα ή το θρήσκευμα καθενός από αυτούς που συνέρχονται σε γάμο, αν είναι αναγνωρισμένο στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τη συνταγματική αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας (άρθρ.13 του Συντάγματος) πρέπει να γίνει δεκτό ότι αναγνωρισμένο είναι κάθε γνωστό δόγμα ή θρήσκευμα. Τον όρο εξάλλον «“γνωστό”» χρησιμοποιεί και η διάταξη του άρθρου 1367 Α.Κ. που είναι νεώτερη της του άρθρου 1371 Α.Κ. (η διάταξη του άρθρου 1367 Α.Κ. διατυπώθηκε με το ν. 1250/1982). Βλ. σχετ. Κουμάντος, *Οικογενειακό Δίκαιο*, ό.π., τ. Ι, σ. 63· Σταθόπουλος, ό.π., άρθρο 1371, αρ. 1.

2. Με την καθιέρωση του πολιτικού γάμου περιορίστηκαν σημαντικά τα κωλύματα γάμου.²⁰ Τούτο, γιατί η θέσπιση των κωλυμάτων αυτών είναι συνδεδεμένη αποκλειστικά με τη δογματική διδασκαλία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και δεν εξυπηρετούσαν καμία κοινωνική αναγκαιότητα.²¹ Αυτά βέβαια ισχύουν για την περίπτωση επιλογής του πολιτικού γάμου. Προκειμένου για θρησκευτικό γάμο γίνεται παραπομπή στους κανόνες του δόγματος ή του θρησκειύματος, σύμφωνα με το οποίο γίνεται η ιεροτελεστία.²²

3. Καθιερώνεται και για τους δύο τύπους γάμου, σύμφωνα με το άρθρο 1368 Α.Κ., ενιαία διαδικασία για τον έλεγχο των ουσιαστικών προϋποθέσεων και τη χορήγηση της σχετικής άδειας. Η διαδικασία αυτή ανατίθεται στην πολιτική αρχή που είναι αρμόδια και για την τέλεση του πολιτικού γάμου, δηλαδή στο δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας.

4. Η τέλεση πολιτικού γάμου, σύμφωνα με το άρθρο 1367 παρ. 3 εδ. 3 Α.Κ., δεν εμποδίζει την ιερολογία του ίδιου γάμου κατά τη θρησκεία ή το δόγμα των συζύγων.²³

5. Με την κατάργηση του κωλύματος από διαφορά θρησκείας δεν υπάρχει πλέον από πλευράς πολιτείας κανένα εμπόδιο για τέλεση μικτού γάμου.²⁴ Το άρθρο 1371 Α.Κ. ρυθμίζει τον τρόπο τέλεσης των μικτών γάμων.

Αν βέβαια η θρησκεία επιτρέπει στους πιστούς της το γάμο με μέλη άλλων δογμάτων ή θρησκειών είναι εσωτερικό της θέμα.²⁵ Αμφισβητούμενο είναι το θέμα αν, εφόσον οι ετερόδοξοι ή ετεροθρησκοί επιλέξουν το θρησκευτικό γάμο, πρέπει να τηρήσουν και τις δύο ιερολογίες, δηλαδή των δύο δογμάτων ή θρησκειών ή αν αρκεί μόνο η μία.²⁶

20. Τα κωλύματα που καταργήθηκαν είναι τα εξής: της ετεροθρησκείας, του τέταρτου γάμου, της «καταχρηστικής αγχιστείας», από το βάπτισμα, από τη μοιχεία, για τους κληρικούς και μοναχούς.

21. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 1250/1982, ό.π.

22. Βλ. Δεληγιάννης, ό.π., σ. 137· Σταθόπουλος, ό.π., «Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 1350-1371», άρ. 34 επ.

23. Βλ. σχετ. Δ. Σταμούλης, Γνωμ. εις *Ελλάδη*, 1985, σ. 1402· Γνωμ. Εισαγγ. Πρωτ. Αλεξανδρούπολης εις *Ελλάδη*, 1991, σ. 1537.

24. Μικτοί είναι οι γάμοι μεταξύ ορθόδοξου χριστιανού και ετεροδόξου, μεταξύ χριστιανών άλλων δογμάτων εκτός από το ορθόδοξο, καθώς και μεταξύ ετεροθρήσκων.

25. Βλ. Σταθόπουλος, ό.π., άρθρο 1371, αρ. 2.

26. Βλ. Δεληγιάννης, ό.π., σ. 159· Σταθόπουλος, ό.π., άρθρο 1371, αρ. 3.

6. Αναδρομική ισχυροποίηση πολιτικών γάμων που είχαν τελεστεί από Έλληνες στο εξωτερικό χωρίς την τήρηση ιερολογίας πριν τη θέση σε ισχύ του ν. 1250/1982.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, με την εισαγωγή του πολιτικού γάμου περιορίστηκαν διάφορα σοβαρά όχι μόνο κοινωνικά αλλά και νομικά προβλήματα προκειμένου για πολιτικούς γάμους που είχαν τελέσει Έλληνες στο εξωτερικό και δεν τους αναγνώριζε η ελληνική έννομη τάξη, θεωρώντας τους ανυπόστατους.

Όσον αφορά τους πολιτικούς γάμους που είχαν τελεστεί στο εξωτερικό, σύμφωνα με τη νομοθεσία της χώρας στην οποία έγινε ο γάμος, ανάμεσα σε πρόσωπα που το ένα τουλάχιστον ήταν Έλληνας, ισχυροποιήθηκαν αναδρομικά,²⁷ εκτός αν ο ένας σύζυγος είχε ξαναπαντρευτεί με έγκυρο αυτή τη φορά γάμο, οπότε ο προηγούμενος πολιτικός γάμος εξακολουθεί να παραμένει ανυπόστατος.²⁸

Η εξαίρεση από την αναδρομικότητα προκρίθηκε και στην περίπτωση που ο ανυπόστατος γάμος ήταν ουσιαστικά νεκρός, αν οι σύζυγοι ζούσαν τρία τουλάχιστον χρόνια χωριστά, καθώς και σε εξαιρετικές περιπτώσεις που θα ήταν ιδιαίτερα σκληρή για τον ένα από τους συζύγους η αναδρομική αναγνώριση του γάμου ως υποστατού. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο γάμος δεν ισχυροποιήθηκε, αλλά θεωρήθηκε άκυρος και όχι ανυπόστατος.²⁹ Κατά συνέπεια, τα παιδιά που έχουν γεννηθεί από ένα τέτοιο γάμο είναι γνήσια.

Σε περίπτωση που έχει εν τω μεταξύ εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που αναγνωρίζει ότι ο γάμος είναι ανυπόστατος, ο γάμος και μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 1250/1982 παραμένει ανυπόστατος.³⁰ Τούτο, διότι δεν ανατρέπεται δικαστική απόφαση με ισχύ δεδικασμένου.

Σχετικά με τα παιδιά που γεννήθηκαν από πολιτικούς γάμους στο εξωτερικό, ακόμη και αν οι γάμοι αυτοί παραμένουν ανυπόστατοι, τα παιδιά

27. Βλ. άρθρ. 7, παρ. 1, ν. 1250/1982. Σχετ. ΣτΕ 3150/1988 εις ΕΔΚΑ, 1988, σ. 760· ΕΣ 354/1990 εις ΔΔΙΚΗ, 1991, σ. 215· ΣτΕ 303/2000 εις *Ελλάνη*, 2001, σ. 266. Η αναδρομικότητα όμως δεν μπορεί να οδηγήσει σε ανατροπή κεκτημένων εμπράγματων δικαιωμάτων (Βλ. σχετ. ΕφΑθ 6761/1984, ΝοΒ 1984, σ. 1555· ΕφΑθ 2292/1985, ΑρχΝ, 1992, σ. 207, ΕφΑθ 6492/1991, *Ελλάνη*, 1992, σ. 366· ΑΠ 1181/1991, *ΕΕΝ*, 1992, σ. 713.

28. Βλ. άρθρ. 7, παρ. 1 του ν. 1250/1982. Σχετ. Γνωμ. Ν.Σ.Κ. 285/2003 δημοσιευμένη στην ηλεκτρονική βάση δεδομένων ΝΟΜΟΣ.

29. Βλ. άρθρ. 7 παρ. 2 του ν. 1250/1982.

30. Βλ. άρθρ. 7 παρ. 1 του ν. 1250/1982, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 9, παρ. 4 του ν. 1438/1984.

θεωρούνται γνήσια. Πρέπει όμως στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι δεν δημιουργούνται κληρονομικά δικαιώματα υπέρ των παιδιών που γεννήθηκαν από γάμο που παραμένει ανυπόστατος.³¹

Κατά τελεολογική ερμηνεία ο περιορισμός αυτός θεωρείται ότι ισχύει στις περιπτώσεις που ο θάνατος του κληρονομούμενου γονέα (από πολιτικό γάμο) είχε επέλθει πριν την έναρξη ισχύος του ν. 1250/1982.³²

4. Κριτική του ισχύοντος διαζευκτικού συστήματος

Το διαζευκτικό σύστημα που καθιέρωσε ο ν. 1250/1982, της επιλογής δηλαδή θρησκευτικού ή πολιτικού γάμου που είναι και οι δύο ισότιμοι και ίσου κύρους, επιλύει μεν αρκετά κοινωνικά και νομικά προβλήματα, όπως της αναγνώρισης πολιτικών γάμων που είχαν τελεστεί από Έλληνες στο εξωτερικό,³³ πλην όμως δεν νομίζουμε ότι αποτελεί το καλύτερο σύστημα.

Θεωρούμε πως έπρεπε να είναι υποχρεωτικός ο πολιτικός γάμος,³⁴ όπως εξάλλου συμβαίνει σε πολλές χώρες και να παρέχεται παράλληλα η δυνατότητα σε όσους το επιθυμούν να τελούν και θρησκευτικό γάμο.

Τούτο, γιατί ο γάμος είναι μια σύμβαση που δημιουργεί έννομη σχέση, η οποία παράγει έννομες συνέπειες. Για το λόγο αυτό τις συνέπειες αυτής της έννομης σχέσης πρέπει να τις ρυθμίζει το πολιτειακό δίκαιο. Με την αναγνώριση της ιερολογίας ως συστατικού τύπου της έννομης σχέσης του γάμου εκχωρούνται πολιτειακές αρμοδιότητες στην εκκλησία, δηλαδή σε μη πολιτειακό όργανο.

31. Βλ. άρθρ. 7, παρ. 3 του ν. 1250/1982, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 9, παρ. 5 του ν. 1438/1984.

32. Βλ. Δελιγιάννης, ό.π., σ. 169 επ.· Σταθόπουλος, ό.π., άρθρα 1368-1370, αρ. 29. Σχετικά με το αμφισβητούμενο θέμα της ανάκλησης κληρονομικών δικαιωμάτων τέκνων προερχομένων από ανυπόστατο γάμο πριν τη ρύθμισή του με το άρθρο 9 παρ. 5 του ν. 1438/1984 βλ. Ι. Σπυριδάκη, Γνωμ. στο *NoB*, 1985, σ. 219, και από τη νομολογία ΑΠ 276/1984, *NoB*, 1985, σ. 280 και ΑΠ 277/1984, *NoB*, 1985, σ. 280.

33. Βλ. σχετ. Δελιγιάννης, ό.π., σ. 139 επ.· Μ. Σταθόπουλος, 1993, *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, Αθήνα, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 56 επ.· Σταθόπουλος, στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, ό.π., Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 1350-1371, αρ. 26 και άρθρ. 1367, αρ. 7· Θ. Παπαχρίστου, *Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου*, 1998, 2η έκδ., Αθήνα, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 48.

34. Βλ. σχετ. Δελιγιάννης, ό.π., σ. 138 επ.· Κουμάντος, ό.π., σ. 59 επ.· Σταθόπουλος στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, ό.π., Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 1350-1371, αρ. 26 και άρθρο 1367, αρ. 6· Σταθόπουλος, *Σχέσεις...*, ό.π. σ. 57· Παπαχρίστου, ό.π., σ. 48· Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2003, *Οικογενειακό Δίκαιο*, 3η έκδ., τόμος Ι, Θεσσαλονίκη, έκδ. Σάκκουλα, σ. 87 επ.

Για όσους βέβαια αποδέχονται το γάμο και ως μυστήριο με θρησκευτικές συνέπειες θα χρειάζεται και η παράλληλη ιερολογία, δηλαδή τέλεση και θρησκευτικού γάμου.

Ένας ακόμη λόγος υπέρ της καθιέρωσης ως υποχρεωτικού του πολιτικού γάμου είναι το γεγονός ότι με το διαζευκτικό σύστημα εξαναγκάζεται ο πολίτης που είναι άθεος ή άθρησκος να εκφράζει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, επιλέγοντας τον πολιτικό γάμο. Τούτο όμως αντίκειται στο άρθρο 13 παρ. 1 του Συντάγματος, με το οποίο κατοχυρώνεται το απόρρητο των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

II. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Μετά από επεξεργασία, αφενός, των στατιστικών δεδομένων για τα έτη 1991-2001 που χορηγήθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ) και, αφετέρου, των ερωτηματολογίων που επεστράφησαν συμπληρωμένα από διάφορους Δήμους και Κοινότητες της χώρας, καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Ποσοστό πολιτικών γάμων

Σχετικά με το ποσοστό των πολιτικών γάμων επί του συνόλου των τελεσθέντων στην Ελλάδα γάμων παρατηρούμε ότι μεταξύ των ετών 1991 και 2001 αυξήθηκε προοδευτικά κατά ένα ποσοστό της τάξης του 9%.

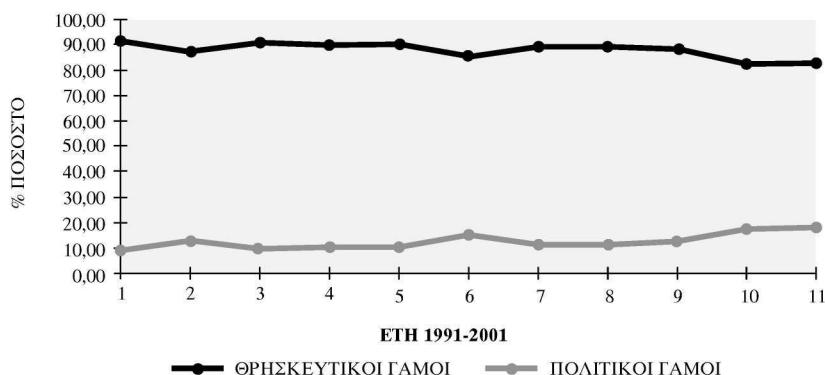
Συγκεκριμένα, ενώ το ποσοστό των θρησκευτικών γάμων το 1991 ανερχόταν σε 91,07% επί του συνόλου των γάμων, σταδιακά μειώθηκε και το 2001 ήταν 82,21%. Αντίστοιχα υπήρξε αύξηση του ποσοστού των τελεσθέντων πολιτικών γάμων από 8,93% το 1991 σε 17,79% το 2001.

Όπως παραστατικά φαίνεται από το Διάγραμμα 1, οι θρησκευτικοί γάμοι παρουσιάζουν μία μείωση και αντίστοιχα οι πολιτικοί γάμοι μία αύξηση της τάξης περίπου του 10% κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Μελετώντας τα ποσοστά των τελεσθέντων πολιτικών γάμων στους διάφορους νομούς της χώρας, καταλήγουμε ότι οι νομοί όχι μόνο με το μεγαλύτερο ποσοστό πολιτικών γάμων, αλλά και με το μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης του εν λόγω ποσοστού, ήταν οι νομοί όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας, δηλαδή η Νομαρχία Αθηνών και Πειραιά και ο Νομός Θεσσαλονίκης. Ακολουθεί ο Νομός Έβρου, στην τρίτη θέση βρίσκεται το υπόλοιπο του Νομού Αττικής (Ανατολική και Δυτική Αττική) και ακολουθεί ο Νομός Ξάνθης. Τούτο εξάλλου απεικονίζεται στον Πίνακα 1 και το Διάγραμμα 2. Στο σημείο αυτό πρέπει να προσθέ-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Σύγκριση % ποσοτών θρησκευτικών & πολιτικών γάμων
επί των συνολικών γάμων

σοιμε πως, όπως προκύπτει και από τον Πίνακα 1, συνεχώς αυξανόμενο είναι και το ποσοστό των τελουμένων πολιτικών γάμων μεταξύ των Ελλήνων στο εξωτερικό.

Η επεξεργασία των χορηγηθέντων από την ΕΣΥΕ στοιχείων με την εκ παραλλήλου μελέτη των απαντηθέντων ερωτηματολογίων βοηθά στην αιτιολόγηση αυτού του φαινομένου.

Στα μεν μεγάλα αστικά κέντρα τα τελευταία χρόνια με την έντονη εισροή μεταναστών όχι μόνο από την Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και από

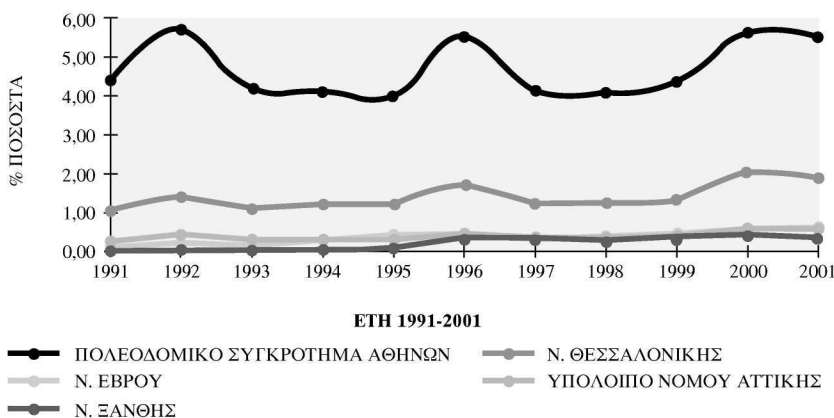
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

5 νομοί με μεγαλύτερο % ποσοστό πολιτικών γάμων

ΝΟΜΟΙ	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΘΗΝΩΝ	4,31	5,64	4,11	4,07	3,89	5,48	4,10	4,02	4,30	5,54	5,47
Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1,03	1,35	1,10	1,18	1,20	1,70	1,22	1,23	1,31	1,99	1,89
Ν. ΕΒΡΟΥ	0,13	0,22	0,23	0,30	0,38	0,43	0,34	0,37	0,43	0,54	0,58
ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ	0,24	0,39	0,30	0,30	0,30	0,47	0,35	0,35	0,39	0,58	0,56
Ν. ΞΑΝΘΗΣ	0,06	0,06	0,04	0,05	0,08	0,30	0,32	0,27	0,27	0,39	0,35
ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ											
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	0,35	0,75	0,59	0,77	0,79	1,11	1,03	1,12	1,28	1,97	2,16

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Διάγραμμα των 5 νομών με το μεγαλύτερο % ποσοστό πολιτικών γάμων επί των συνολικών γάμων

χώρες της Ασίας και της Αφρικής είναι εύλογο να έχει αυξηθεί το ποσοστό των τελουμένων πολιτικών γάμων.

Σχετικά με τους Νομούς Έβρου και Ξάνθης το υψηλό ποσοστό πολιτικών γάμων πρέπει να αποδοθεί στην ύπαρξη της μουσουλμανικής μειονότητας.

Σε άλλους νομούς, όπως π.χ. Δωδεκανήσων και Κυκλάδων, όπου και εκεί παρατηρείται σταδιακή αύξηση του ποσοστού των πολιτικών γάμων, η αύξηση αυτή οφείλεται στην έντονη τουριστική κίνηση, που οδηγεί αρκετές φορές σε τέλεση γάμων μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών.

Χαρακτηριστικά αξίζει ν' αναφερθεί ότι στη Μύκονο, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις που δόθηκαν στο σχετικό ερωτηματολόγιο από το Δήμο Μυκόνου, το ποσοστό των πολιτικών γάμων κυμαινόταν κατά την τελευταία δεκαετία μεταξύ 20-35%. Από τις απαντήσεις δε αυτές προκύπτει ότι τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των τελεσάντων γάμο ήταν αλλοδαποί που ανήκαν σε διαφορετικά δόγματα ή θρησκείες.

Εκπλήξη προκαλεί και το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από το ερωτηματολόγιο που απαντήθηκε από το Δήμο Λινδίων Ρόδου, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας το ποσοστό των εκεί τελεσθέντων πολιτικών γάμων ανέρχονταν σε 72% επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων. Ειδικότερα δε κατά τη διάρκεια των ετών 1999-2002 το ποσοστό αυτό ήταν της τάξης του 90-95%. Αυτό οφείλεται στους πολλούς αλλοδαπούς,

ως επί το πλείστον από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στον μεγάλο αριθμό όχι μόνο αλλοδαπών, αλλά και Ελλήνων που είναι καθολικοί.

Υπάρχουν, βέβαια, και αντίστροφα αποτελέσματα, δηλαδή σε ορισμένους νομούς της Ελλάδας είχαμε ελάχιστους πολιτικούς γάμους. Οι νομοί με το μικρότερο ποσοστό πολιτικών γάμων, όπως προκύπτει από τον Πίνακα 2, είναι οι νομοί Ευρυτανίας, Φωκίδας και Λευκάδας, όπου το ποσοστό των τελεσθέντων στους νομούς αυτούς πολιτικών γάμων ευρίσκεται μόλις μεταξύ 0,01% και 0,03% επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

3 νομοί με το μικρότερο % ποσοστό πολιτικών γάμων

ΝΟΜΟΙ	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0,01	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01
Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,01	0,03
Ν. ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0,00	0,02	0,01	0,02	0,01	0,02	0,02	0,01	0,02	0,03	0,03

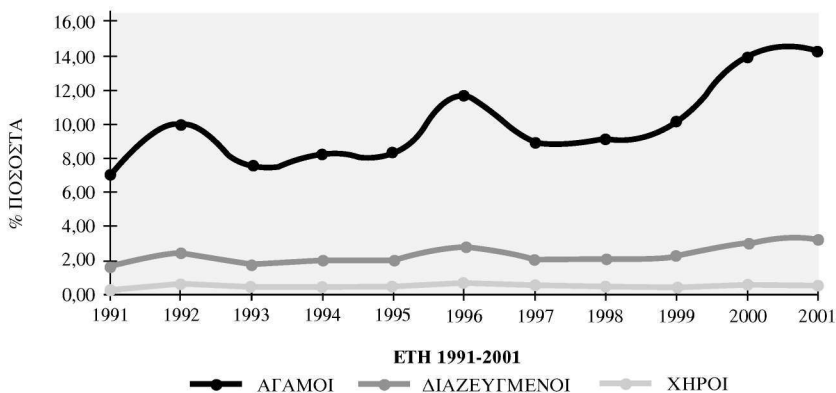
2. Προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση των τελεσάντων πολιτικό γάμο

Σχετικά με την προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση των τελεσάντων πολιτικό γάμο πρέπει να λεχθεί πως στη συντριπτική τους πλειονότητα ήταν άγαμοι. Το ποσοστό δε των αγάμων που τέλεσαν πολιτικό γάμο κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας ήταν συνεχώς αυξανόμενο. Χαρακτηριστικά σημειώνουμε, όπως εξάλλου προκύπτει και από τα Διαγράμματα 3 και 4, πως ενώ το 1991 το 6,95% των αγάμων ανδρών και το 7,07% των αγάμων γυναικών που τέλεσαν γάμο επέλεξαν τον πολιτικό γάμο, το 2001 τα αντίστοιχα ποσοστά διπλασιάστηκαν και έγιναν 14,25% για τους άνδρες και 14,43% για τις γυναίκες.

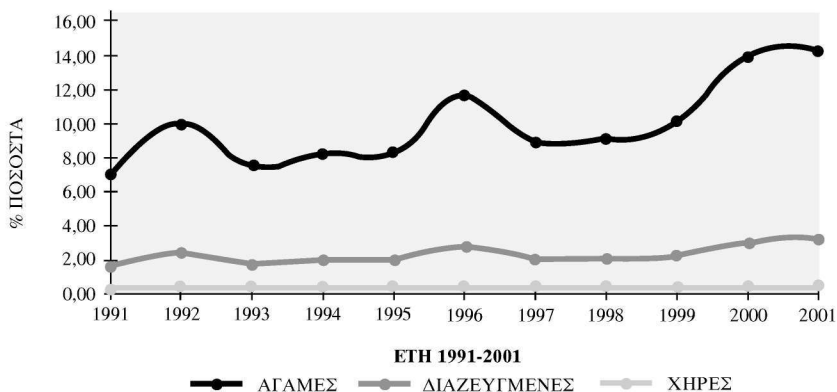
Το φαινόμενο αυτό καταδεικνύει ότι σιγά-σιγά διαδίδεται ο πολιτικός γάμος, κυρίως μεταξύ ατόμων που τελούν πρώτο γάμο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, από τα Διαγράμματα 3 και 4 προκύπτει καθαρά η σημαντική άνοδος του ποσοστού των πολιτικών γάμων μεταξύ προσώπων που τελούν πρώτο γάμο, άρα ατόμων που συνειδητά προτιμούν τον πολιτικό γάμο, αγνοώντας τις καθιερωμένες συνήθειες.

Δεύτερη κατηγορία είναι οι διαζευγμένοι/-ες, όπου και πάλι το ποσοστό των τελεσθέντων πολιτικών γάμων το 2001 ήταν διπλάσιο εκείνου του 1991. Ειδικότερα: στους άνδρες το ποσοστό από 1,69% το 1991 αυξή-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3
% ποσοστό ανδρών που τέλεσαν πολιτικό γάμο
επί των συνολικών γάμων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4
% ποσοστό γυναικών που τέλεσαν πολιτικό γάμο
επί των συνολικών γάμων

θηκε σε 3,14% το 2001, ενώ στις γυναίκες από 1,69% το 1991 σε 3,13% το 2001.

Αντίθετα, το ποσοστό των πολιτικών γάμων που τελέστηκαν από χήρους/-ες δεν παρουσιάζει κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας καμία αξιόλογη μεταβολή.

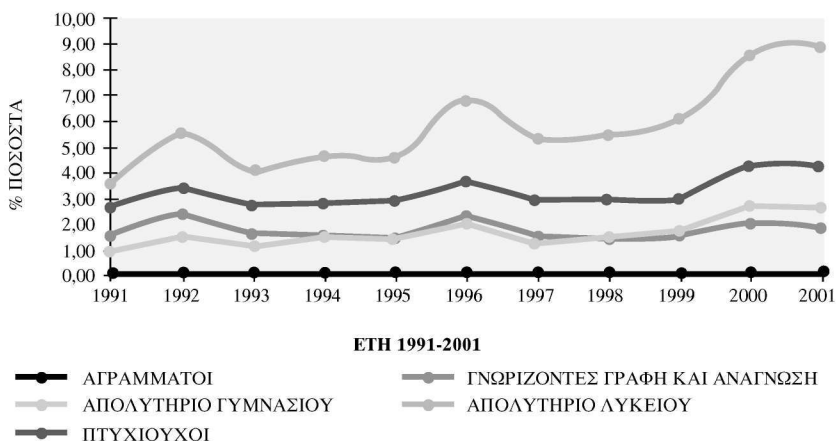
3. Επίπεδο εκπαίδευσης των τελεσάντων πολιτικό γάμο

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των τελεσάντων πολιτικό γάμο παρατηρούμε, όπως προκύπτει και από τα Διαγράμματα 5 και 6, πως το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που τέλεσαν πολιτικό γάμο ήταν κάτοχοι απολυτηρίου Λυκείου, ακολουθούν οι πτυχιούχοι ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και έπονται οι έχοντες απολυτήριο Γυμνασίου. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το 2001 το 8,90% των ανδρών και το 9,39% των γυναικών που τέλεσαν πολιτικό γάμο είχαν απολυτήριο Λυκείου. Πτυχιούχοι ήταν το 2001 το 4,30% των ανδρών και το 4,73% των γυναικών που τέλεσαν πολιτικό γάμο.

Μελετώντας όμως την ποσοστιαία αύξηση κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας, η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στους έχοντες απολυτήριο Γυμνασίου, ακολουθούν οι έχοντες απολυτήριο Λυκείου και έπονται οι πτυχιούχοι.

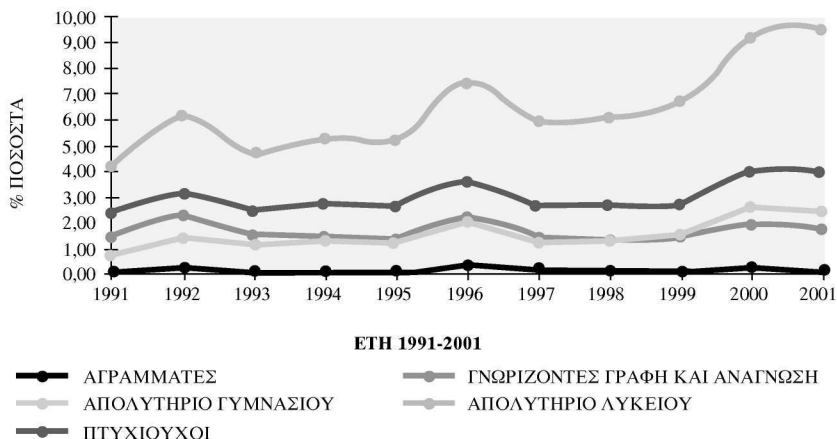
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

*% ποσοστό αντρών που τέλεσαν πολιτικό γάμο
επί των συνολικών γάμων*

Αναφορικά με τις άλλες δύο κατηγορίες, των αναλφαβήτων και των γνωριζόντων γραφή και ανάγνωση πρέπει να λεχθεί ότι αντιπροσώπευαν κατά τη δεκαετία 1991-2001 ένα πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των τελεσάντων πολιτικό γάμο και δεν παρουσιάζουν καμία ή σχεδόν καμία ποσοστιαία αύξηση κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6
% ποσοστό γυναικών που τέλεσαν πολιτικό γάμο
επί των συνολικών γάμων

Συμπερασματικά, πρέπει να λεχθεί πως συγκρινόμενο το επίπεδο εκπαίδευσης ανδρών και γυναικών παρατηρούμε ότι εξίσου άνδρες και γυναίκες απόφοιτοι Γυμνασίου, Λυκείου και πτυχιούχοι με την πάροδο των ετών όλο και περισσότερο επιλέγουν να τελέσουν πολιτικό γάμο.

Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 η αύξηση του ποσοστού των τελεσθέντων πολιτικών γάμων ήταν της τάξης του 26% για αποφοίτους Γυμνασίου και του 24% για αποφοίτους Λυκείου και πτυχιούχους.

4. Ηλικία των τελεσάντων πολιτικό γάμο

Σχετικά με την ηλικία των τελεσάντων πολιτικό γάμο, πριν προβούμε στην παρουσίαση των στατιστικών δεδομένων, πρέπει να λεχθεί πως προϋπόθεση για την έγκυρη τέλεση γάμου είναι, σύμφωνα με το άρθρο 1350 παρ 2 ΑΚ, οι μελλοντικοί να έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους. Πριν τη συμπλήρωση της ηλικίας αυτής, το δικαστήριο μπορεί, αφού ακούσει τους μελλοντικούς και τα πρόσωπα που ασκούν την επιμέλεια του ανηλίκου να επιτρέψει το γάμο, αν η τέλεσή του επιβάλλεται από σπουδαίο λόγο.

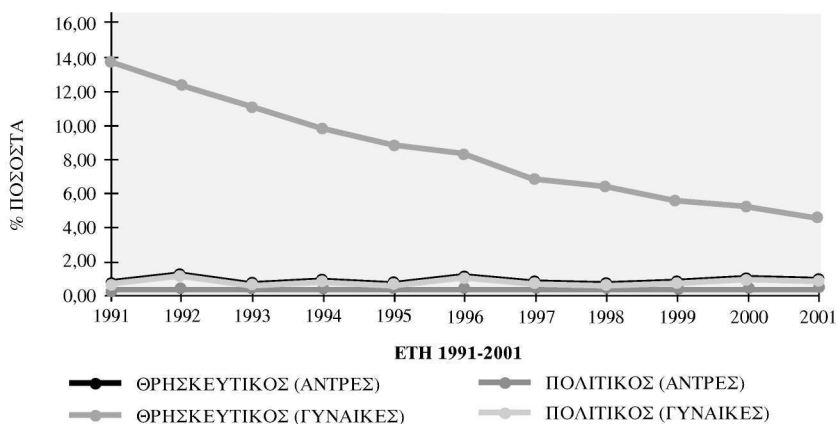
Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας από πλευράς ηλικίας τέλεσης γάμου παρατηρείται μια

συνεχής αύξηση της ηλικίας τέλεσης γάμων όχι μόνο των ανδρών, αλλά και των γυναικών.

Ο αριθμός των γάμων, θρησκευτικών και πολιτικών, σε ηλικίες μέχρι 19 ετών, τόσο σε άνδρες όσο και σε γυναίκες, κατά τη διάρκεια των ετών 1991-2001 παρουσιάζει συνεχή μείωση, γεγονός που δείχνει μια αλλαγή νοοτροπίας κυρίως μεταξύ των νέων γυναικών που δεν σπεύδουν να τελέσουν γάμο σε τόσο μικρή ηλικία. Σχετικά με τους τελεσθέντες πολιτικούς γάμους σε ηλικία μέχρι 19 ετών, όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 7, παρουσιάζεται μια πολύ μικρή ποσοστιαία αύξηση επί των συνολικών γάμων (από 0,08% στους άνδρες και 0,66% στις γυναίκες το 1991, το 2001 το ποσοστό στους άνδρες παρέμεινε το ίδιο, ενώ στις γυναίκες αυξήθηκε ελάχιστα και έγινε 0,78%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

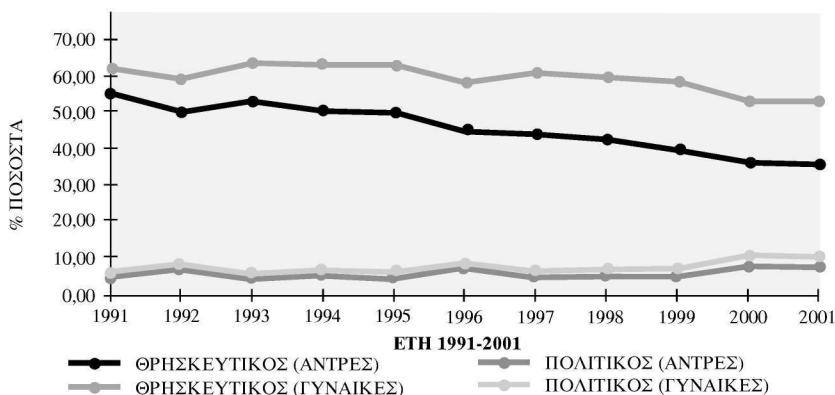
% ποσοστό αντρών και γυναικών ηλικίας μέχρι 19 ετών που τέλεσαν γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό)

Στις ηλικίες 20-29 ετών παρατηρείται επίσης σημαντική μείωση των τελεσθέντων γάμων (θρησκευτικών και πολιτικών) κατά τη δεκαετία 1991-2001. Όσον αφορά το ποσοστό των τελεσθέντων πολιτικών γάμων, όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 8, παρατηρείται μια ποσοστιαία αύξηση, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Συγκεκριμένα, ενώ το 1991 το ποσοστό ήταν στους άνδρες 4,14% και στις γυναίκες 5,08% επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων, το 2001 το ποσοστό ήταν αντίστοιχα 7,05% και 9,96%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

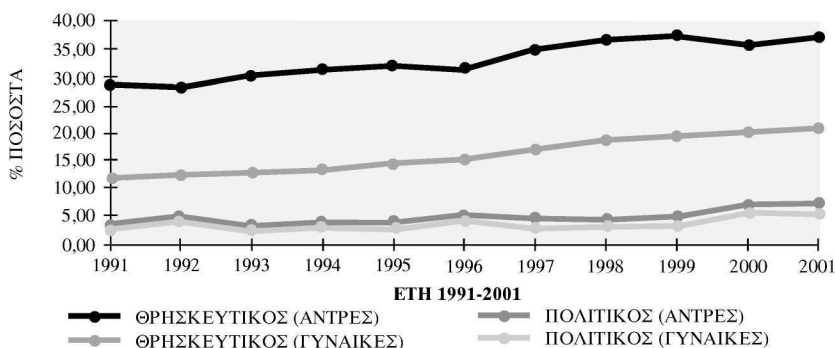
% ποσοστό αντρών και γυναικών ηλικίας 20-29 ετών που τέλεσαν γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό)

Στις ηλικίες 30-39 ετών παρατηρείται, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, αισθητή αύξηση των τελεσθέντων γάμων (θρησκευτικών και πολιτικών) κατά τη δεκαετία 1991-2001. Σχετικά με τους τελεσθέντες πολιτικούς γάμους, όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 9, παρουσιάζεται και σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία μια μικρή ποσοστιαία αύξηση. Ειδικότερα, ενώ το 1991 το ποσοστό των ανδρών που τέλεσαν πολιτικό γάμο ήταν 3,01% και των γυναικών 2,23% επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων, το 2001 αυξήθηκε αντίστοιχα σε 6,90% και σε 5,04%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

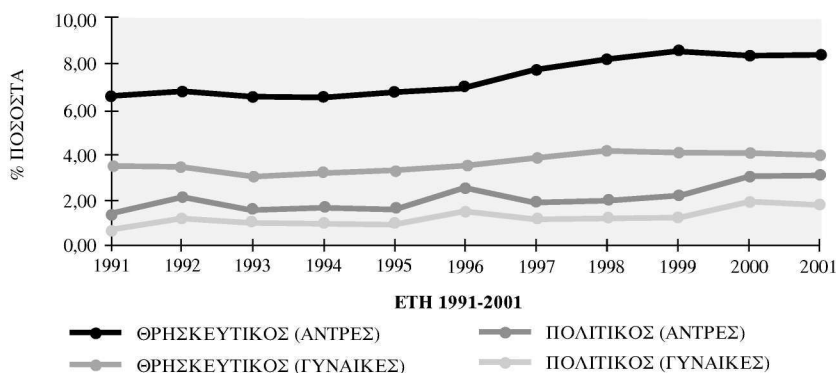
% ποσοστό αντρών και γυναικών ηλικίας 30-39 ετών που τέλεσαν γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό)

Στις ηλικίες 40-59 ετών παρατηρείται, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας, μια μικρή αύξηση των τελεσθέντων γάμων (θρησκευτικών και πολιτικών). Αναφορικά με τους τελεσθέντες πολιτικούς γάμους, όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 10, υπάρχει μια μικρή ποσοστιαία αύξηση. Συγκεκριμένα, από 1,36% στους άνδρες και 0,85% στις γυναίκες επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων το 1991, το 2001 τα ποσοστά αυτά αυξήθηκαν αντίστοιχα σε 3,17% και 1,88%.

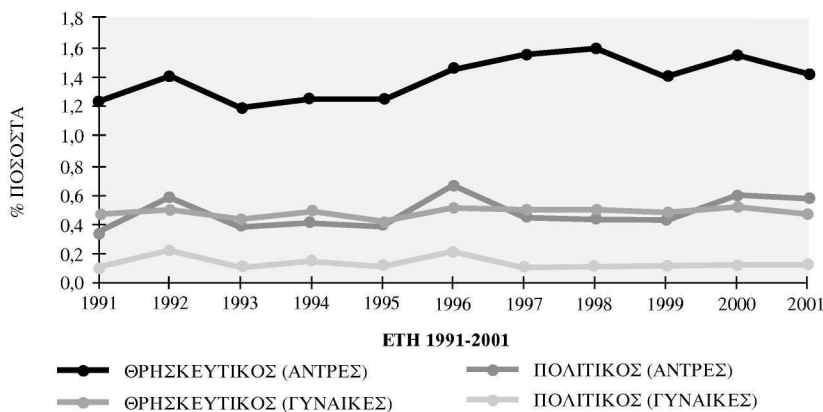
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10

% ποσοστό αντρών και γυναικών ηλικίας 40-59 ετών που τέλεσαν γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11

% ποσοστό αντρών και γυναικών ηλικίας 60 ετών και άνω που τέλεσαν γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό)

Στις μεγαλύτερες ηλικίες, δηλαδή 60 ετών και άνω, παρουσιάζεται μια ελάχιστη αύξηση του αριθμού των τελεσθέντων γάμων. Όσον αφορά δε τους πολιτικούς γάμους που τελέστηκαν κατά τη δεκαετία 1991-2001, όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 11, οι ποσοστιαίες αυξήσεις ήταν ελάχιστες. Ειδικότερα, από 0,34% στους άνδρες και 0,12% στις γυναίκες επί του συνόλου των τελεσθέντων γάμων το 1991, το έτος 2001 τα ποσοστά αυτά αυξήθηκαν αντίστοιχα σε 0,59% και 0,13%.

Τέλος, ως συμπέρασμα πρέπει να λεχθεί πως το ποσοστό των τελεσθέντων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 πολιτικών γάμων, όπως προκύπτει από τα παρατεθέντα παραπάνω Διαγράμματα, είναι σταθερό αυξανόμενο σε όλες τις ηλικίες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετά από επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων καταλήγουμε πως η πλειονότητα των Ελλήνων δεν επιλέγει τον πολιτικό γάμο. Προσηλωμένοι στις παραδόσεις προτιμούν το θρησκευτικό γάμο.

Είναι όμως αξιοσημείωτο και πρέπει να τονιστεί πως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 το ποσοστό των τελεσθέντων πολιτικών γάμων ήταν συνεχώς αυξανόμενο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ενώ το 1991 οι πολιτικοί γάμοι αποτελούσαν μόλις το 9% του συνόλου των τελεσθέντων γάμων, το 2001 το ποσοστό αυτό διπλασιάστηκε και έγινε σχεδόν 18%.

Άλλη διαπίστωση είναι ότι μεταξύ των τελεσθέντων πολιτικό γάμο, το ποσοστό των νέων ανθρώπων, που συνήθως έχουν και ένα αρκετά υψηλό μορφωτικό επίπεδο, είναι συνεχώς αυξανόμενο. Από το γεγονός δε ότι αυξάνει και το ποσοστό των ατόμων που προτιμούν να τελέσουν πολιτικό τον πρώτο τους γάμο προοιωνίζεται ότι με την πάροδο του χρόνου θα υπάρξει τάση καθιέρωσής του.

Τέλος, όπως εξάλλου υποστηρίξαμε και στην πρώτη ενότητα του άρθρου, θεωρούμε πως ο γάμος, ως γεγονός που επηρεάζει την έννομη κατάσταση του ατόμου, πρέπει να τελείται από πολιτειακό όργανο. Κατά συνέπεια, θα πρέπει μελλοντικά να καθιερωθεί ως υποχρεωτικός ο πολιτικός γάμος, με δυνατότητα βέβαια παράλληλης τέλεσης, για όσους το επιθυμούν, και θρησκευτικού γάμου.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Κ.	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος (απόφαση Αρείου Πάγου)
αφ.	αριθμός
άρθρ.	άρθρο
Αρμ.	Αρμενόπουλος (νομικό περιοδικό)
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας (νομικό περιοδικό)
Γνωμ.	Γνωμοδότηση
ΔΔΙΚΗ	Διοικητική Δίκη (νομικό περιοδικό)
εδ.	εδάφιο
ΕΔΚΑ	Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης (νομικό περιοδικό)
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών (νομικό περιοδικό)
Εισαγγ.Πρωτ.	Εισαγγελέας Πρωτοδικών
έκδ.	έκδοση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (νομικό περιοδικό)
επ.	επόμενα
ΕΣ	Ελεγκτικό Συνέδριο
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
Εφ	Εφετείο (απόφαση Εφετείου)
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο (απόφαση Μον. Πρωτοδικείου)
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
Ν.Σ.Κ.	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (νομικό περιοδικό)
ό.π.	όπως παραπάνω
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο (απόφαση Πολ. Πρωτοδικείου)
παρ.	παράγραφος
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- I. Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, 1989, *Κατευθυντήριες αρχές του σύγχρονου γάμου* (Συγκριτική επισκόπηση), Αθήνα, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- A. Γαζής, 1976, «Η επίδραση του Συντάγματος επί του Αστικού Δικαίου», στον τόμο *Η επίδραση του Συντάγματος του 1975 επί του Ιδιωτικού και επί του Δημοσίου Δικαίου*, Αθήνα, Δημοσιεύματα του Ελληνικού Ινστιτούτου Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου, αφ. 9, σ. 22 επ.
- D. Coester-Waltjen/M.Coester, 1997, «Formation of marriage» εις *International Encyclopedia of Comparative Law*, vol. IV: Persons and Family, Chapter 3, section 96, Tübingen, έκδ. Mohr Siebeck.
- I. Δεληγιάννης, 1986, *Οικογενειακό Δίκαιο*, τόμος I, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα.

- Ι. Καρακατσάνης, 1990, «Πολιτικός γάμος με δήλωση της συμφωνίας των μελλονύμφων ενώπιον αναρμοδίου κατά τόπον δημάρχου ή προέδρου κοινότητας» εις *Αρμ.*, σ. 809 επ.
- Γ. Κουμάντος, 1988, *Οικογενειακό Δίκαιο*, τόμος Ι, Αθήνα, εκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα.
- Γ. Κουμάντος, 1989, *Γνωμοδότηση εις Ελλάδα*, σ. 1298 επ.
- Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2003, *Οικογενειακό Δίκαιο*, 3η έκδ., τόμος Ι, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα.
- Θ. Παπαχρίστου, 1998, *Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου*, 2η έκδ., Αθήνα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Ι. Σπυριδάκη, 1985, Γνωμοδότηση στο *ΝοΒ*, σ. 219 επ.
- Γ. Σταθείας, 1982, *Θρησκευτικός και πολιτικός γάμος*, Αθήνα, εκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα.
- Μ. Σταθόπουλος, 1991, στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, τόμος VII, «Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 1350-1371 και ερμηνεία των άρθρων 1367 και 1368-1370», Αθήνα, εκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα.
- Μ. Σταθόπουλος, 1993, *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, Αθήνα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Δ. Σταμούλης, 1985, Γνωμοδότηση εις *Ελλάδα*, σ. 1402 επ.
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, 1933, *Σχέδιο Αστικού Κώδικα Ι, Οικογενειακό Δίκαιο*, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο.